

Ю.Г. Богорад,
здобувач дніді мвс україни

СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ПІДРОЗДІЛАХ МВС

Розкрито проблеми визначення сутності та поняття інформаційно-комунікаційних систем в підрозділах МВС. Проаналізовані категорії “дані”, “інформація”, “інформаційне забезпечення”, “інформаційна технологія”, “система інформації”, “інформаційна система”, та сформульовано основні варіанти визначення останніх інформаційно-комунікаційних систем в підрозділах МВС. Виокремлено основні ознаки інформаційного забезпечення підрозділів МВС, до яких віднесено інформаційно-комунікаційні системи, правове забезпечення, інформаційне супроводження.

Ключові слова: інформація, інформаційно-комунікаційні системи, інформаційно-телекомунікаційні технології, інформаційне забезпечення, органи внутрішніх справ.

Раскрыты проблемы определения сущности и понятия информационно-телекоммуникационных систем в подразделениях МВД. Проанализированы категории “данные”, “информация”, “информационное обеспечение”, “информационная технология”, “система информации”, “информационная система”, и сформулированы основные варианты определения последних информационно-коммуникационных систем в подразделениях МВД. Выделены основные признаки информационного обеспечения подразделений МВД, к которым отнесены информационно-коммуникационные системы, правовое обеспечение, информационное сопровождение.

Ключевые слова: информация, информационно-телекоммуникационные технологии, информационное обеспечение, органы внутренних дел.

Problems of definition of the essence and concepts of information and telecommunication systems in the MIA of Ukraine are revealed. Categories “data”, “information”, “information security”, “information technology”, “system of information”, “information system” are analyzed and the basic definitions of the latest information communication systems in the MIA of Ukraine are formulated. Main characteristics of the information security of the Ministry of the Interior, including information and communication system, legal support, information support are considered.

Keywords: information, information and telecommunication technologies, information security, bodies of Internal Affairs.

Інформатизація правових відносин в усіх сферах суспільного життя та державного управління є невід'ємною рисою науково-технічного прогресу. Розвиток і широке застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій можна визначити як глобальну тенденцію світового розвитку і науково-технічної революції останніх десятиліть. Суспільство стає дедалі більш інформатизованим – підвищується роль інформації, розвивається інформаційно-телекомунікаційна структура та формується глобальний інформаційний простір. Усі ці процеси не оминули й діяльності ОВС України. Так, сьогодні інформаційно-комунікаційними

технологіями широко послуговуються практично всі підрозділи МВС у боротьбі зі злочинністю : ГУБОЗ, ДДАЗ, ДДСГРФО, ДІТ, ДЗ, Інтерпол, УЗГ, УБ з кіберзлочинністю та інші. Роль ІТ у сучасній діяльності правоохоронних органів важко переоцінити. Вони дозволяють оптимізувати робочий час працівників ОВС, даючи їм можливість зосередитися безпосередньо на виконанні своїх службових обов'язків, внаслідок чого зростає результативність роботи й підвищується якість наданих населеню послуг; обмінюватися досвідом з аналогічними підрозділами інших держав, ефективно здійснювати розшук міжнародних злочинців, боротьбу з корупцією тощо. Вітчизняна та зарубіжна практика діяльності правоохоронних органів у сфері розкриття та розслідування кримінальних правопорушень свідчать про незаперечний зв'язок між рівнем розвитку інформаційно-телекомунікаційного забезпечення та інформаційної підтримки ОВС і результатами боротьби зі злочинністю. Тож в умовах активізації діяльності організованої злочинності, ускладнення криміногенної ситуації в Україні, постійного розвитку технічного та фінансового потенціалу злочинців удосконалення інформаційно-телекомунікаційного забезпечення підрозділів МВС України виступає головним пріоритетом в забезпеченні ефективності правоохоронної діяльності. У Концепції Державної програми інформаційно-телекомунікаційного забезпечення правоохоронних органів, діяльність яких пов'язана з боротьбою зі злочинністю, визначаються основні механізми та напрями розвитку ефективності системи інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності. Метою цієї програми є створення єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи правоохоронних органів, що сприятиме реалізації державної політики з питань боротьби зі злочинністю, а саме забезпечить створення умов для поліпшення координації організаційних, профілактичних, оперативно-розшукових заходів, а також підвищити ефективність інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності за рахунок удосконалення інформаційної взаємодії шляхом використання сучасних захищених інформаційно-телекомунікаційних систем і проведення стандартизованих процедур обміну інформацією [6]. На сьогодні ці завдання є дуже актуальними, позаяк близько третини вчинюваних злочинів так і залишаються нерозкритими через недосконале інформаційне забезпечення органів розслідування. Водночас роль доказової інформації у здійсненні діяльності із розслідування та розкриття злочинів, а отже, і сучасних технологій її збору, обробки і використання постійно зростає. Тому створення єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи ОВС, єдиної технології обробки важливої для правоохоронних органів інформації і розробка програмно-технологічних рішень щодо комп'ютеризації системи МВС України є важливим кроком за напрямом побудови інформаційного суспільства та підвищення ефективності правоохоронної діяльності.

Дослідження чинного законодавства України, теоретичне осмислення наукових праць дає можливість зробити висновок, що питання інформатизації ОВС та створення інформаційно-телекомунікаційних систем в підрозділах МВС не досліджено повною мірою; у тому числі бракує праць її щодо створення теоретичної бази інформаційно-телекомунікаційного забезпечення, питань удосконалення інформаційно-телекомунікаційних систем. Недостатня увага приділена нормативно-правовому забезпеченню функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем, їх взаємодії та створенню єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи ОВС України. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне дослідити загально-теоретичний та організаційно-правовий аспекти створення, функціонування та захисту інформаційно-телекомунікаційних систем МВС України.

Метою статті є визначення сутності та дефініції інформаційно-телекомуникаційних систем в органах внутрішніх справ України.

Різні аспекти інформаційного забезпечення, захисту інформації, інформаційно-телекомуникаційних систем ОВС та інших державних органів досліджували провідні фахівці: І.В. Арістова, В.Б. Авер'янов, К.І. Бєляков, Р.А. Калюжний, Ю.Ю. Орлов, В.С. Цимбалюк, В.О. Хорошко. Проте питання інформаційно-телекомуникаційних систем потребують більш детальної теоретичної розробки й набули останнім часом великого значення для діяльності органів внутрішніх справ.

Для того, щоб розібратися в понятті “інформаційно-телекомуникаційні системи”, необхідно спочатку дослідити поняття інформації, інформаційного забезпечення, інформаційних ресурсів, систем інформації, інформаційної діяльності, інформаційно-телекомуникаційних технологій, інформаційної системи та телекомуникаційної системи.

Перші спроби осмислення сутності інформації були зроблені в 50-х роках 20 століття й пов’язані зі “статистичною” теорією інформації, яка була розроблена Норбертом Вінером та Клодом Шенноном. Також поняття “інформація” досліджувалася вченими К. фон Вейцзеккером, який розкривав поняття інформації через ототожнення матерії та енергії з інформацією, Л. Кершнером, котрий пояснював, що інформація є рухом, не будучи ні матерією, ані енергією. Визначення інформації, яке стало класичним, запропонував Норберт Вінер, визначаючи її як “визначення змісту, отриманого із зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього та пристосування до нього наших відчуттів”. Клод Шеннон розробив першу теорію інформації, створену на основі техніки зв’язку, що має метою підвищення надійності та ефективності засобів масової комунікації [10, 16].

До дослідження поняття “інформація” також долутилися знані науковці Радянського Союзу, України та Росії, такі як радянські вчені Аківа та Ісаак Яглом, А.Д. Урсул, українські вчені В.М. Глушков, В.С. Цимбалюк (інформація як результат інтелектуальної (аналітико-синтетичної чи евристичної) діяльності певної людини щодо подання відомостей, повідомень, сигналів, кодів, образів тощо), Б.А. Кормич, Р.А. Калюжний, російські вчені І.Б. Новік, В.С. Тютін, А.Г. Маміконов (зазначає, що поняття інформації може бути трактоване як певна сукупність даних, які визначають міру наших знань про ті чи інші події, факти та їх взаємодію) [5].

Сучасне поняття інформації інтерпретується як сукупність різних наукових знань; виокремлюються два основні підходи – атрибутивної та функціональної концепцій інформації. В атрибутивній концепції інформація розглядається як невід’ємна ознака всіх матеріальних об’єктів. У функціональній концепції інформація розглядається як процеси відображення в результаті взаємодії об’єктів, що характерно тільки для самокерованих систем, а сама інформація розуміється як дійова частина відображення.

В останній концепції не можна ототожнювати категорії “дані” та “інформація”, тому що дані є виключно фіксацією результату або перебігу процесу. Поки вони відповідним чином незорганізовані, буде відсутнім їхній вплив на управлінську діяльність. У загальному розумінні таку інформацію можна визначити як знання суб’єкта про керований об’єкт і його середовище, про об’єктивно існуючі взаємозв’язки складових елементів системи управління та про якісні та кількісні їх характеристики.

Для органів внутрішніх справ важливим є функціональний підхід, тому що при такому підході до інформації як знання співробітників про правопорушення,

його зв'язки та середовище, де можуть вчинятися правопорушення, співробітник має змогу дійти вірного управлінського рішення.

Дефініцій поняття інформації з 50-х років було розроблено чимало, але найбільш важливими для нас є визначення нормативно-правового характеру.

Безпосередньо законодавче визначення поняття інформація міститься у ст. 1 Закону України “Про інформацію”: “інформація – це документовані або привсілюдно оголошені відомості про події або явища, що відбуваються в суспільстві, державі і навколошньому природному середовищі” [3]. Також джерелами у визначені поняття інформації виступають норми Закону України “Про захист економічної конкуренції” (ст. 1): “інформація – відомості у будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп’ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості” [2]; Закону України “Про телекомуникації” (ст. 1): “інформація – відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб” [4]; Цивільного кодексу України (ст. 200): “інформацією є документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколошньому середовищі тощо” [11]; низки підзаконних нормативних актів та джерел міжнародного права.

Крім того, ми поділяємо й вважаємо найбільш точною дефініцією поняття інформації, надану О.В. Синєоким, за якою інформація – це відомості про людей, предмети, факти, події, явища і процеси, незалежно від форми їх представлення, що передаються в усний, письмовий чи інший спосіб, у тому числі за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т.д. [12].

Схожа ситуація спостерігається також щодо визначення поняття “інформаційне забезпечення”. Через часте використання цього терміну в суспільних та точних науках дослідники не можуть виробити єдиного підходу до визначення інформаційного забезпечення.

Годун В.М. та Орленко Н.С. визначають інформаційне забезпечення як важливий елемент автоматизованих інформаційних систем обліку, призначений для відображення інформації, що характеризує стан керованого об’єкта і є основою для прийняття управлінських рішень [1].

Одне з найбільш повних, на наш погляд, визначень поняття “інформаційне забезпечення” в управлінні органів внутрішніх справ було запропоноване О.П. Полежаєвим, М.Ф. Савелієм та М.Я. Швецем і полягає в тому, що це поняття відображає комплекс взаємопов’язаних методів, заходів і засобів (науково-методичного, соціально-політичного, техніко-економічного та організаційно-правового характеру), які реалізують створення й функціонування технології процесу збирання, передачі, переробки, зберігання та видачі (відображення), а також використання інформації з метою здійснення ефективної діяльності органів внутрішніх справ у сфері охорони суспільного порядку та боротьби зі злочинністю [7].

На нашу думку, під інформаційним забезпеченням слід розуміти діяльність із розробки, організації функціонування та вдосконалення інформаційно-телекомуникаційних систем, спрямовану на організацію забезпечення суб’єкта сукупністю даних у вигляді систематизованої інформації, яка йому необхідна для виконання покладених на нього завдань та функцій.

Щоб вдосконалити інформаційну складову роботи в ОВС, потрібно здійснювати заходи з удосконалення її інформаційного забезпечення, яке базується на сучасних інформаційних технологіях.

Законом України “Про Національну програму інформатизації” визначено поняття “інформаційна технологія” як цілеспрямовану організовану сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розсредження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування”. [9]

Відповідно до інформаційних потоків, що склалися в ОВС, рухаються інформаційні потоки, під якими прийнято розуміти сукупність повідомлень по відповідним направленням. Практика довела, що відсутність раціональних схем організації інформаційних потоків призводить до великих затрат на підтримку необхідної повноти, достовірності і своєчасності подання інформації. Також українське законодавство не передбачає відповідальності за несвоєчасне й неповне подання інформації через відсутність в ньому відповідних механізмів.

Виходячи з цього, стає зрозумілим, що для безперервного та ефективного управління є необхідною (окрім дотримання інших умов) організація інформаційного процесу, а головним методологічним засобом цієї організації є систематизація інформації.

У зв’язку з цим, набуває важливого значення осмислення інформаційно-телекомунікаційної системи як сукупності всіх видів інформації, необхідної для ефективного функціонування конкретної системи управління, зокрема системи МВС.

Зазначене вище зумовлює потребу розмежовувати такі поняття як “система інформації” та “інформаційна система”. Система інформації являє собою сукупність видів інформації, які використовуються в процесі управління. На відміну від неї, інформаційна система спрямована на задоволення інформаційних потреб управління, що задані нею.

Для того, щоб своєчасно задовольняти потреби ОВС в інформації, були створені певні обліки. Саме в обліках накопичується та систематизується інформація. Обліки дозволяють швидко знайти інформацію і здійснити її детальний аналіз, необхідний для ефективного розслідування злочинів. Ці обліки являють собою своєрідні інформаційні системи, які охоплюють визначені напрями діяльності ОВС.

Закон України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” інформаційна система визначається як організаційно-технічна система, у якій реалізується технологія обробки інформації з використанням програмних і технічних засобів [8].

Поняття “телекомунікаційна система”, яке вказується в тому ж законі, що також становить для нас інтерес, є сукупністю технічних і програмних засобів, призначених для обміну інформацією шляхом передавання, випромінювання або приймання її у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб. [8]

Саме інформаційні та телекомунікаційні системи створюють основу діяльності ОВС та покликані забезпечувати виконання завдань, що покладені на правоохоронні органи.

Закон дає також визначення інформаційно-телекомунікаційної системи як сукупності інформаційних та телекомунікаційних систем, котрі у процесі обробки інформації діють як єдине ціле. [8]

Це визначення ще раз підтверджує думку про те, що поняття “інформаційно-телекомунікаційна система” складається з понять “інформаційна система” та “телекомунікаційна система” та виходить із понять “інформація”, “інформаційно-

телекомунікаційна технологія”, “інформаційне забезпечення”, “система інформації”. Проте визначення, надане в законі, є атрибутивним і не розкриває сутності поняття, а тільки вказує на його складові.

Тому пропонуємо вважати за доцільне запропонувати таке визначення поняття: “інформаційно-телекомунікаційна система” – це масиви інформації, які знаходяться в базах даних та інформаційних технологій, технічних і програмних засобів, що забезпечують її накопичення, зберігання, аналіз, обробку та обмін нею.

Інформаційно-телекомунікаційні системи, які використовуються в ОВС, повинні забезпечити співробітників необхідною, актуальною та систематизованою інформацією, а отже, правильне розуміння цього поняття дасть змогу подальшої розробки і вдосконалення інформаційного забезпечення діяльності з попередження, виявлення, розкриття та доказування злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Годун В.М. Інформаційні системи і технології в статистиці (2003) / В.М. Годун, Н.С. Орленко [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://library.if.ua/books/80.html>.
2. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III (Редакція станом на 11.08.2013) // ВВР. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
3. “Про інформацію” : Закон України від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – №48. – Ст.650.
4. Про телекомунікації : Закон України від 18 листопада 2003 року // ВВР. – 2004. – № 12. – Ст. 155.
5. Інформація [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Інформація>.
6. Концепція Державної програми інформаційно-телекомунікаційного забезпечення правоохоронних органів, діяльність яких пов’язана з боротьбою із злочинністю розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 754-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/754-2007-r>.
7. Полежаев А.П. Технические средства и системы управления в органах внутренних дел / А.П. Полежаев, М.Ф. Савелий, Н.Я. Швец. – М., 1986. – 86 с.
8. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80/94-vr/sconv>.
9. Про Національну програму інформатизації : закон України від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/98-vr>.
10. Философский энциклопедический словарь / под ред. Л.Ф. Ильичева, П.Н. Федосеева, С.М. Ковалева. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
11. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // ВВР. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
12. Синеокий О.В. Основы информационного права и законодательства в области высоких технологий и ИТ-инноваций / О. В. Синеокий. – Харьков: Право, 2011. – 591 с.

Отримано 02.10.2014